

**Tradhisi Manganan ing Desa Janjang Kecamatan Jiken Kabupaten Blora
(Wujud, Makna, Fungsi, lan Owah Gingsir Budaya)**

Ariviani Poncowati

S1 Pendidikan Bahasa dan Sastra Daerah

Fakultas Bahasa dan Seni

Universitas Negeri Surabaya

Vianismile97@gmail.com

Dra. Suwarni, M.Pd

Dosen S2 Jurusan Pendidikan Bahasa dan Sastra Daerah, Fakultas Bahasa dan Seni, Universitas Negeri Surabaya

Abstrak

Objek kang asring diteliti dening mahasiswa basa dhaerah yaiku sastra, budhaya lan tradhisi. Tradhisi kang bakal diteliti sajrone paliten iki yaiku ngenani tradhisi manganan. Upacara tradhisi manganan yaiku upacara slametan kanthi nggawa ambeng kang digawa dening warga kang diaturake marang leluhure masyarakat Janjang yaiku Mbah Janjang (Jati Kusuma lan Jati Swara). Tradhisi manganan dipengeti kanthi bebarengan kang sifate turun-tumurun saka generasi menyang generasi.

Panliten iki nyoba nggoleki babagan wujud, makna, fungsi, lan owah gingsir budhaya saka jaman biyen menyang jaman saiki. Prakara kang bakal dijupuk yaiku kepriye tatalaksanane adicara ing sajrone tradhisi manganan ing Desa Janjang, apa wae ubarampe lan makna kang kinandhut sajrone tradhisi manganan ing Desa Janjang, apa wae fungsi sajrone tradhisi manganan ing Desa Janjang, kepriye owah gingsir budaya sajrone tradhisi manganan ing Desa Janjang saka jaman biyen nganti saiki. Dene tujuan saka panliten iki yaiku ngandharake wujud tradhisi manganan ing Desa Janjang, ngandharake ubarampe lan makna kang kinandhut sajrone tradhisi manganan ing Desa Janjang, ngandharake fungsi tradhisi manganan ing Desa Janjang, ngandharake owah gingsir sajrone tradhisi manganan ing Desa Janjang saka jaman biyen nganti saiki.

Panliten iki asipat deskriptif kualitatif. Sumber dhata panliten awujud wawancara karo narasumber. Dhata kang dianggo yaiku dhata tulis awujud dialog asil rekaman wawancara saka informan wawanrembug karo informan. Teknik kang dianggo ngumpulake dhata yaiku observasi, wawanrembug, dhokumentasi. Teknik kang digunakake kanggo nganalisis asil panliten nggunakake teknik *open coding*, *acial coding*, lan *selective coding*.

Asil panliten nuduhake Sajrone tradhisi Manganan iku nduweni tatarakit yaiku 1) Diwiwiti saka rembug desa, 2) Dhapuk panitia, 3) Nindakake kerja bakti, 4) Tahlilan, 5) Nyekar, 6) Mragat kewan, 7) Manganan, 8) Hiburan wayang krucil. Ubarampe sajrone adicara Tradhisi manganan yaiku 1) Sega tumpeng saingkunge, 2) Kembang wangi, 3) Rokok, 4) Sajen wayang. Makna ubarampe kang kinandhut ing upacara tradhisi Manganan yaiku bebarengan njaluk kesModule, kemakmuran, ngucap rasa syukur, njaluk keberkahan rizki lan barokah saka Inkang Maha Kuwasa. Upacara tradhisi manganan kasebut nduweni rong piguna yaiku piguna manifes lan piguna laten. Piguna manifes kayata, piguna sosial, sarana pendhidhikan, piguna religi, sarana hiburan lan sarana nguri-uri kabudayan. Piguna laten kayata sarana judi utawa dadu nalika pagelaran wayang kulit, sarana tawuran utawa tukaran, lan sarana boros. Owah-owahan sajrone tradhisi manganan yaiku saka segi tata rakite jaman biyen ora dianakake tahlilan, nanging saiki ana tahlilan. Bab ubarampe syarat kang kudu digawa nalika nyekar ing makam Mbah Janjang yaiku jaman biyen ubarampe arupa mori putih, kembang wangi, minyak klentik, minyak wangi, tatal, rokok siyong nanging saiki masyarakat mung nggawa rokok biasa lan kembang wangi.

Abstrak

Objek yang sering diteliti oleh mahasiswa bahasa daerah yaitu mengenai sastra, budaya, tradisi. Tradisi yang akan diteliti dalam penelitian ini mengenai tradisi manganan. Upacara tradisi manganan adalah upacara slametan dengan para peziarah membawa ambeng untuk dipersembahkan kepada leluhur mereka yaitu Mbah Janjang (Jati Kusuma lan Jati Swara). Tradisi manganan diperingati dengan bersama-sama seluruh masyarakat Desa Janjang yang bersifat turun-temurun dari generasi ke generasi. Tradisi tersebut dilaksanakan untuk mendapatkan kesModule, sebagai wujud rasa syukur kepada Tuhan Yang Maha Kuwasa atas panen padi yang melimpah, meminta agar diberi kehidupan yang damai, tentram dan dijauhkan dari mala petaka dan segala penyakit. Adapun masalah yang akan dicari adalah bagaimana tatalaku acara tradisi manganan di Janjang, Kecamatan Jiken, Kabupaten Blora, bagaimana ubarampe dan makna yang terkandung dalam tradisi manganan di Janjang, Kecamatan Jiken, Kabupaten Blora, apa saja fungsi dalam tradhisi manganan di Janjang, Kecamatan Jiken, Kabupaten Blora, bagaimana perubahan tradhisi dari jaman dulu ke jaman sekarang tentang Tradhisi Manganan di Janjang, Kecamatan Jiken, Kabupaten Blora. Sedangkan, tujuan yang ingin dicapai adalah menjelaskan bagaimana wujud tatalaku acara Tradhisi Manganan di Janjang, Kecamatan Jiken, Kabupaten Blora, menjelaskan bagaimana ubarampe dan makna yang terkandung dalam tradhisi manganan di Janjang, Kecamatan Jiken, Kabupaten Blora, menjelaskan bagaimana fungsi tradhisi manganan di Janjang, Kecamatan

Tradhisi Manganan ing Desa Janjang Kecamatan Jiken, Kabupaten Blora
(Wujud, Makna, Fungsi, lan Owah Gingsir Budaya)

Jiken, Kabupaten Blora; 4) Menjelaskan perubahan yang ada pada tradhisi manganan di Janjang, Kecamatan Jiken, Kabupaten Blora

Penelitian ini bersifat deskriptif kualitatif. Sumber data penelitian berupa wawancara dengan narasumber. Data yang digunakan adalah data tertulis berupa rekaman hasil wawancara dengan informan. Teknik pengumpulan data menggunakan teknik observasi, wawancara, dokumentasi. Sedangkan, analisis data dengan menggunakan teknik open coding, axial coding dan selective coding.

Hasil penelitian menunjukkan Tradhisi Manganan mempunyai beberapa urutan acara, yaitu: 1) dimulai adanya tahlilan, 2) membentuk panitia, 3) kerja bakti, 4) tahlilan, 5) nyekar, 6) mragat kewan, 7) manganan, 8) hiburan wayang krucil. Ubarampe pelengkap dalam acara yang digunakan dalam Tradhisi Manganan, yaitu: 1) Nasi Tumpeng berserta ingkung; 2) Syarat untuk nyekar, 3) sajen wayang. Makna ubarampe yang tersirat dalam upacara tradhisi manganan yakni sebagai kebersamaan, permohonan keselamatan, kemakmuran, ungkapan rasa syukur, untuk meminta keberkahan rizki dan mendapatkan barokah dari para penguasa dan Gusti Allah. Dari analisis, tradhisi manganan mempunyai dua fungsi yaitu fungsi manifes dan fungsi laten. Fungsi manifes meliputi fungsi sosial, sarana pendhidhikan, fungsi religi, sarana hiburan, melestarikan budaya. Sedangkan untuk fungsi laten meliputi sarana untuk bermain judi atau dadu, sarana untuk bertengkar karena rebutan makanan, sarana pembororsan untuk warga. Adapun perubahan yang ada dalam tradisi manganan yaitu dari segi tata laksanaanya berbeda dengan jaman dahulu. Jaman dahulu tidak pernah dilaksanakan tahlilan sekarang setiap tahun dilaksanakan tahlilan. Dari ubarampe syarat yang harus dibawa ketika nyekar ke makam Mbah Janjang jaman dahulu yaitu mori putih, kembang wangi, minyak klentik, minyak wangi, tatal, rokok siyong. Sekarang masyarakat hanya membawa kembang wani dan rokok biasa

Kata Kunci: Upacara Tradhisi Manganan, Wujud, Makna, Fungsi, Owah-owahan Budaya.

PURWAKA

Lelandhesan Panliten

Negara Indonesia nduweni maneka warna kabudayan kang akeh jinise. Kabudayan iku sipate heterogen, nduweni corak, ragam, titikan, lan nduweni nilai. Kabudayan mau mujudake warisan leluhur sing kudu dilestarekake lan diaji-aji amarga ngandhut aturan-aturan, norma-norma sing bisa ngatur tumindake manungsa ing bebrayan.

Koenjtaraningrat (1993:3) ngandharake yen kabudayan yaiku sakabehing gagasan lan karya manungsa, kang kudu dipakulinakake kanthi cara sinau, sarta sakabehing asil saka budi lan ciptaning manungsa. Dadi kabudayan kasebut minangka asil pamikirane manungsa kang tuwuh lan ngrembaka ana ing masyarakat. Ihromi (1999: 28) ngandharake kabudayan iku pakulinan sing dikembangake dening masyarakat sing dicedhakake karo lingkunganane.

Pamikirane para ahli ing dhuwur bisa didudut yen kabudayan kaciptakake dening masyarakat. Saben masyarakat uga nduweni sawernane kabudayan, simbol, ciri khas, lan nduweni kaluwihane dhewe-dhewe. Kahanan kasebut nuduhake yen budaya nduweni sipat rukun, tatakrama, tulung-tinulung sing nganti saiki isih ana lan ditindakake dening masyarakat mligine para warga ing desa.

Mayarakat Indonesia kang majemuk nduweni telung golongan kabudayan kang nduweni corak dhewe-dhewe. Sudikan (2001:4-6) ngandharake miturut corake, kabudayan kaperang dadi telu yaiku 1) Kabudayan Lokal, 2) Kabudayan Dhaerah, lan 3) Kabudayan Nasional. Saka katelu kabudayaan mau ora bisa dipisahake antarane siji lan sijine, amarga katelune padha ana gegayutane. Kabudayan dhaerah bisa kuwat amarga disengkuyung kabudayan lokal. Kabudayan lokal minangka wujud saka tumindak-tumindak ing panguripane warga saka sawijining masyarakat suku bangsa saengga tumindak

kasebut bisa menehi pranata sosial. Kabudayan nasional ing kene ora ana amarga ora nduweni panindak kang wigati sajrone kabudayan lokal lan dhaerah.

Salah sawijining kabudayan lokal kang dikaji panliti kanggo dionceki yaiku kabudayan lokal ing Desa Janjang Kabupaten Blora yaiku tradhisi manganan. Tradhisi manganan ing Janjang nduweni daya tarik kang mligi tumrap masyarakat, kayata: (1) Upacara tradhisi manganan dianakake setahun pisan yaiku wulan Sapar, tiba dina Jum'at Pon, (2) Upacara tradhisi manganan nduweni tatarakit kang baku lan beda karo desa liyane, (3) Papan panggonan ana ing area makam MJ (Jati Kusuma lan Jati Swara) minangka leluhure Desa Janjang, (4) Sajrone tradhisi manganan ngandhut makna kang wigati tumrap masyarakat, (5) Sajrone tradhisi manganan ana saperangan kang ngalami owah-owahan saka taun sadurunge.

Tradhisi manganan ing desa Janjang kabupaten Blora awujud kabudayan lokal kang isih ana lan prelu dilestarekake. Sarana kanggo nglestarekake tradhisi kasebut yaiku kudu terus dilaksanakake lan dipengeti saben taune. Tradhisi manganan dianakake kanggo nggambarake sipat gotong-royong masyarakat Janjang. Saliyane kuwi awujud rasa syukur amarga panen kang akeh lan kanggo ngormati leluhure Desa Janjang. Upacara manganan kasebut mujudake sawijining kabudayan Jawa kang isih ditindakake kanthi apik tur tumata miturut tatacara kang wis ditemtokake

Tradhisi manganan kasebut nduweni pangaribawa tumrap panguripan masyarakat Janjang. tradhisi manganan kudu dilaksanakake saben taune supaya warga Janjang tansah ayem tentrem lan ora kena pageblug. tradhisi manganan kang dilaksanakake ing makam MJ nuwuhake kapercayan ngenani mistis lan ghoib. Kapercayan sajrone masyarakat yaiku ngenani kekarepan supaya bisa kasil sarana dedonga ing makam

Mbah Janjang. Kapercayan anane roh leluhur kang tansah njaga masyarakat Janjang.

Ngrembakane jaman saiki nduweni pangaribawa kang gedhe sajrone tradhisi manganan. Pangaribawa kasebut ngenani saperangan tatarakit lan ubarampe ngalami owah-owahan. Owah-owahan saka tatarakit adicara lan ubarampe ndadekake masyarakat nduweni panemu kang beda saka taun sadurunge. Masyarakat nduweni panemu yen tradhisi manganan saiki dianggep luwih ringkes nanging, sesepuh nilai spiritual isih kurang. Anane teori owah-owahan kabudayan kayata: inovasi, difusi lan akulturasi, sajrone tradhisi manganan uga ana pambada saka jaman biyen menyang jaman saiki.

Tadhisi manganan kang ana ing Desa Janjang kasebut dikarepake bisa narik kawigatene pamrintah dinas kabudayan. Kawigaten saka pamrintah kasebut nduweni tujuwan supaya masyarakat luwih mangerteni nganani tradhisi manganan. Adhedhasar andharan ing ndhuwur tradhisi manganan kudu saben taun dipengeti supaya tetep kaja kelestarian lan keaslian. Mula saka kuwi, sawijining ancas saka panliten iki minangka wewujudan saka upaya nguri-uri kabudayan Jawa kang wis kacampur kabudayan manca.

Panliten ngenani tradhisi iki durung tau diteliti ing UNESA nanging wis tau diteliti salah siji mahasiswa UNESA, nanging bedane ing kene ngenani isi lan teori kang digunakake. Andharan kang kaya mangkono dadi lelandhesan kanggo ngliti ngenani tradhisi manganan. Panliti bakal ngandharake nganti cetha ngenani tradhisi manganan, saengga panliti njupuk irah-irahan “Tradhisi Manganan ing Desa Janjang, Kecamatan Jiken Kabupaten Blora (Wujud, Makna Fungsi lan Owah Gingsir Budaya). Panliti milih ngliti upacara tradhisi manganan kanggo ngrampungake tugas akhir ing Jurusan Basa Jawa FBS UNESA.

Underane Panliten

Adhedhasar lelandhesan panliten kang wis diandharake ing dhuwur, mula bisa didudut perkara-perkara kang bakal dionceki ing panliten iki yaiku:

- 1) Kepriye tatalaksanane adicara ing sajrone tradhisi manganan ing Desa Janjang?
- 2) Apa wae ubarampe lan makna kang kinandhut sajrone tradhisi manganan ing Desa Janjang?
- 3) Apa wae fungsi sajrone tradhisi manganan ing Desa Janjang?
- 4) Kepriye owah gingsir budaya sajrone tradhisi manganan ing Desa Janjang saka jaman biyen nganti saiki?

Ancase Panliten

Adhedhasar underane panliten ing ndhuwur bisa ditemokake tujuwan panliten kaya ing ngisor iki:

- 1) Ngandharake wujud tradhisi manganan ing Desa Janjang
- 2) Ngandharake ubarampe lan makna kang kinandhut sajrone tradhisi manganan ing Desa Janjang
- 3) Ngandharake fungsi tradhisi manganan ing Desa Janjang

- 4) Ngandharake owah gingsir sajrone tradhisi manganan ing Desa Janjang saka jaman biyen nganti saiki.

Paedahe Panliten

Panliten iki nduweni paedah kang diajab bisa ana gunane, kaya ing ngisor iki:

- 1) Nglestarekake budaya Jawa mligine upacara tradhisi manganan ing Desa Janjang Kecamatan Jiken, Blora
- 2) Menepi kawruh bebrayan yen ing Desa Janjang ana obyek wisata budaya lan religi yaiku tradhisi manganan
- 3) Ngrembakake tradhisi manganan saka jaman biyen menyang jaman saiki saka segi agama
- 4) Nambahi referensi bab kabudayan Jawa tumrap piwulangan basa Jawa
- 5) Menepi kawruh ngenani owah gingsire tradhisi manganan saka jaman biyen menyang saiki, mligine tumrap warga Desa Janjang.

Wewatesan Panliten

Wewatesan panliten nduweni tujuwan kanggo nggampangake panliti kanggo nganalisis. Panliti kepingin matesi obyek kajian kang bakal diteliti, amarga objek tradisi kuwi amba lan akeh banget. Mula diperlokake anane wewatesan panliten supaya ora uwal saka konsep kang wis karonce. Wewatesan panliten yaiku ngrembug babagan kepriye tatarakite upacara tradhisi manganan, ubarampe kang digunakake minangka panjangkep upacara tradhisi manganan, wujud lan makna sajrone tradhisi manganan, fungsi kang bisa dijupuk sajrone tradhisi manganan, lan owah-owahan budaya sajrone tradhisi manganan wiwit jaman biyen nganti saiki.

Pratelane Istilah

- 1) Tradhisi sawijining kedadeyan kang diterusake saka jamanbiyen menyang jaman saiki, bisa arupa barang utawa tindak-tanduk kayadene kapitayan kang diwarisake kanthi turun-temurun (Poerwadarminto, 1976:108)
- 2) manganan yaiku sawijining jeneng upacara adat kang tujuwane ngungkapake rasa syukur masyarakat Janjang marang Maha Kuwasa minangka keslametan lankaharjan sing diparingake kanggo masyarakat Janjang (Informan)
- 3) Makna yaiku tandha gawean kang dudu awujud tembung, nanging bisa awujud barang (Herusatoto, 1985:13)
- 4) Fungsi yaiku fungsi kanggo ngatur tumindake manungsa ing bebrayan supaya tansah luwih apik. Dundessajrone (Sudikan, 2001:100)
- 5) Owah-owahan budaya yaiku proses owah gingsir, pengurangan, penambahanlan pangrembakane unsure sajrone kabudayan (Koentjaraningrat, 2009:10).

TINTINGAN KAPUSTAKAN

Masyarakat lan Kabudayan

Tembung masyarakat asale saka basa arab “syaraka” kang tegese, melu cawe-cawe. Dadi bisa ditegesi masyarakat minangka kumpulaning manungsa kang tansah nganakake sesambungan. Koentjaraningrat,

(1990: 143-146) ngandharake masyarakat nduweni titikan yaiku: (1) ana sesambungan ing antarane wargane, (2) nduweni adat istiadat, (3) nduweni norma lan ukum, (4) nduweni aturan khas kang bisa ngatur sakabehing tumindak para wargane). Saka andharan ing dhuwur bisa kadudut yen masyarakat minangka kesatuan urip manungsa kang tansah nganakake sesambungan adhedhasar adat istiadat.

Mayarakat Jawa nduweni telung ciri, yaiku klompok masyarakat modern, masyarakat madya, lan masyarakat tradhisional. Saka telung klompok masyarakat Jawa mau sing paling akeh yaiku masyarakat madya. Soekanto (1990:35) ngandharake yen cirine masyarakat madya iku (1) kaiket kulawarga tetep utuh nanging kaiketane karo masyarakat liya wus ngendhor arupa ekonomi, (2) adat istiadat diugemi lan wiwit dibuka pangaruh saka njaba, (3) mikir kanthi realistik, kapercayan marang lelembut katon nalika manungsa ora bisa mikir utawa bisa ngrampungake perkara sing diadhepi, (4) ana lembaga-lembaga formal kanggo pendhidhikan, (5) tingkate buta huruf mudhun, (6) hokum katulis wis sumandhing hokum ora tinulis, (7) ekonomi masyarakat menehi kalonggaran marang produk gawean pasar, (8) tulung tinulung tradhisional mung digawe kulawarga lan masyarakat. Soekanto (1990: 49), ngandharake yen masyarakat Jawa yaiku masyarakat kang kaperang saka kumpulane manungsa kang urip bebarengan lan manggon ana ing pulo Jawa yaiku mampan ing sisih tengah lan sisih wetan pulo Jawa.

Pawase Sukarman (2006: 10) ngandharake yen masyarakat minangka kesatuan urip mnaungsa kang sesrawungan ngenani sistem adat istiadat tartamtu kang asipat *kontinyu* lan kaiket rasa idhentitas kang padha. Saka sudut antropologi ana rong tipe masyarakat yaiku 1) masyarakat tradhisional, yaiku masyarakat kang durung ngerti tulesan lan teknologi, 2) masyarakat modern, yaiku masyarakat kang wis ngerti tulesan lan ngerti teknologi (Sukarman, 2006: 16)

Saka pamawas para ahli ing dhuwur bisa didudut pancen manungsa ora bisa urip tanpa pitulungane manungsa liya. Ing urip bebrayan, manungsa uga ora bisa uwal saka paugeran-paugeran kang ngatur tata lakune kayata norma lan adat istiadat kang ana ing masyarakat.

Konsep Folklor

Kanthi etimologi tembung folklor iku minangka jarwane tembung saka manca yaiku “folklor” kang dumadi saka rong tembung yaiku folk lan lore. Folk miturut Dundes (sajrone Danandjaja, 1997:1-2) yaiku sekelompok pawongan kang duweni cirri tartamtu kayata ciri fisik, sosial lan kabudayan, saengga mbedakake karo kelompok liyane. Ciri kasebut kayata werna kulit, wujud rambut kang padha, pangupa jiwa lan agama kang padha. Lore minangka tradhisi saka folk, saperangan kabudayan kang diwarisake kanthi turun temurun lan anggane mbabarake kanthi lesan utawa tuladha kang dibarengi karo gerak isyarat utawa piranti kanggo pangling-eling.

Danandjaja (1997:2), ngandharake folklor yaiku saperangan kabudayaan kolektif, kang sumebar lan diwarisake kanthi turun-temurun, kanthi cara tradhisional versi kang beda, wujud lesan utawa dibarengi kanthi

mobah mosike awak utawa isyarat utawa piranti kanggo pangling-eling. Soedarsono (1986:424-426), ngandharake yen folklor minangka kumpulan kreasi masyarakat, kayata masyarakat kang isih tradhisional utawa modern kanthi cara nggunakake swara utawa tetembungan sajroning wujud geguritan lan prosa uga kapercayan lan takhayul, pakulinan.

Danandjaja (1997:3-4) ngandharake ngenani titikane folklor kang bisa diperang dadi sanga yaiku: (1) disebar lan diwarisake kanthi cara lesan tular tinular saka pawongan siji marang pawongan sijine, (2) folklor nduweni sipat tradhisional, amarga disebabake tanpa ginanti lan disebarake ing antarane kolektif kang mbutuhake wektu kang ora sedela, (3) folklor ana versi utawa ragam liya kang beda-beda, (4) folklor nduweni sipat anonym, yaiku ora cetha sapa kang ngripta, (5) folklor nduweni wujud lan pola, (6) folklor nduweni piguna ing urip bebrayan, (7) folklor nduweni sipat kang ora bisa dinalar, (8) folklor duweke wong akeh saka kolektif, lan (9) folklor iku sipate polos lan lugu, mula kerep ketara kasar utawa uga alus.

Tradhisi manganan kang ana ing Desa Janjang kalebu folklor mligine folklor setengah lesan. Tradhisi kasebut disebar lan diwarisake turun-tumurun lumantar piwulangan saka generasi nyang generasi. Burvand ahli folklor saka Amerika Serikat ngandharake yen folklor kagolong dadi telu kelompok miturut tipene yaiku: 1) folklor lesan, 2) folklor setengah lesan, 3) folklor dudu lesan. Folklor lesan yaiku folklor kang awujud murni lesan. Kang kalebu folklor lesan yaiku (1) basa rakyat kaya logat, dialek, pangkat tradhisional, (2) ungkapan tradhisional kaya paribasan lan sesanti, (3) pitakonan kang tradhisional kaya cangriman, (4) geguritan tradhisional kaya parikan, lan syair, (5) crita prosa rakyat kaya mite, legendha lan dongeng, (6) nyanyian rakyat. Folklor setengah lesan yaiku folklor kang wujud arupa campuran unsur lesan lan unsur dudu lesan kayata kapitayan rakyat utawa biasa sinebut takhayul, kaperang saka pitakonan kang sipat lesan lan gerak isyarat kang dianggep duweni makna gaib, dolanan, drama rakyat, tarian rakyat, upacara, pesta rakyat lan sapanunggalane. Folklor dudu lesan yaiku folklor kang awujud dudu lesan, ananging cara dienggone utawa piwulangane kanthi cara lesan

Konsep Tradhisi

Upacara tradhisi manganan nganti seprene isih dilaksanakake dening bebrayan kang nyengkuyung. Tradhisi manganan minangka salah sawijine tinggalan leluhur kang isih lumaku wiwit biyen nganti saiki. Poerwadarminto, (1976:108), ngandharake yen tradhisi yaiku sakabehing samubarang kaya dene keyakinan, pakulinan kang diwarisake dening para leluhur. (Rendra, 1984:4), uga ngandharake yen tradhisi mujudake pakulinan kang turun-tumurun ing masyarakat. Tradhisi kasebut tansah ngrembaka lan owah gingsire salaras karo kahanan kang ana.

Sajogyo (1985:90) ngandharake tradhisi kang paling dhasar yaiku “traditium” yaiku sawijine kedadeyan kang diterusake saka jaman biyen menyang jaman saiki,

bisa arupa barang utawa tindak tanduk minangka unsure kabudayan utawa kang arupa nilai norma. Kabudayan bakal nduweni nilai kesenian kang dhuwur, yen sajroning kabudayan kasebut kinandhut makna lan bisa njunjung dhuwur jeneng dhaerahe.

Konsep Makna

Manungsa lan kabudayan sejatine nduweni gegayutan kang raket, amarga kabudayan ngandhut makna, nilai uga pamikiring manungsa minangka pangripta. Manungsa nindakake sawenehing kegiatan olah piker, olah pangrasa lan tumindak sarana saperangan wujud simbol. Wewujudan simbol kang kaya mangkono mujudake ciri-cirine manungsa kang ora dadi darbeke kewan (Herusatoto, 1984:9). Upacara tradhisi manganan ing tatalaksanane uga nggunakake ubarampe kang fungsine kanggo simbol lan uga ngandhut arti utawa makna tartamtu. Simbol tumrap manungsa Jawa nduweni makna kang gegayutan karo panguripan manungsa. Kabudayan akeh banget ngemot simbol-simbol kanggo ngandharake wejangan tartamtu.

Tradhisi manganan ngemu surasa lan unsur-unsur simbolik. Simbol utawa lambang saka basa Yunani “simbolos” tanda utawa ciri ngandharake sawijine bab marang pawongan (Herusatoto, 1984:11). Saliyane kuwi, simbol mujudake objek utawa prastawa apa wae kang nggambarake kekarean tartamtu (Sudikan, 2001:108). Simbol duweni makna kang jembar, diwiwiti saka objek utawa kedadayan-kedadayan kang nduweni makna uga bisa sinebut simbol. Dene The Liang Gie kang dikutip dening Herusatoto (1984:13) ngandharake yen simbol yaiku tandha gawean kang dudu awujud tembung, nanging ing bab kabudayan, simbol bisa awujud barang.

Konsep Fungsi

Koentjaraningrat (1993: 16-17) ana wolung fungsi pranata kabudayan yaiku a) pranata kang fungsine kanggo njangkepi kebutuhan urip kanthi paseduluran, b) pranata kang fungsine njangkepi kabutuhane manungsa, c) pranata kang fungsine kanggo njangkepi panggulawenthah manungsa, d) kanggo nuwuhake rasa kaendahan lan hiburan, e) pranata kang fungsine kang njangkepi kabutuhane manungsa kanggo ngabekti marang Gusti Ingkang Murbeng Dumadi utawa alam gaib, f) pranata kang fungsine njangkepi kabutuhane manungsa kanggo ngatur lan ngolah keseimbangan kekuwasan lan panguripan manungsa, g) pranata kang fungsine fisik lan ketentremen uripe manungsa, h) pranata kang fungsine njangkepi kabutuhane manungsa.

Anane tradhisi ing masyarakat ora bisa dipisahake lan pancen nduweni fungsi kang gedhe kayadene tradhisi manganan ing desa janjang uga nduweni fungsi kang cetha lan wis dadi kapitayan masyarakat panyengkuyunge. Kaplan and Manner, (2000:79) ngandharake fungsi kabudayan ana loro yaiku (1) fungsi manifest (*fungsi tampak*) yaiku konsekuensi objektif kang menehi sumbangan menyang penyelesaian antarane adaptasi sistem kang dikarepake lan didhasari dening partisipasi sistem kasebut, (2) fungsi laten (*fungsi tersembunyi*) yaiku konsekuensi objektif saka ikhwal budaya kang ora dikarepake lan ora disadhari dening

masyarakat. Fungsi latem ora bisa disawang mata ananging bisa dirasakake karo ati lan rasa pangrasa. Konsep fungsi saka Merton bakal dienggo mawas fungsi apa wae kang ana lan dirasakake dening bebrayan kang nyengkuyung tradhisi manganan.

Saka andharan ing dhuwur fungsi folklor, pancen bisa dimangerteni yen fungsi folklor tarkadhang gumantung saka ekspresi pangripta lan lingkungan. Uga fungsi iku gumantung saka pangrasane bebrayan kang ngugemi lan nglestarekake tradhisi kasebut.

Owah-owahan Kabudayan

Koentjaraningrat, (2009:29) ngandharake yen owah-owahan budaya minangka proses *pergeseran*, pengurangan, penambahan, lan pangrembakane unsur-unsur sajrone kabudayan. Cethane owah-owahan budaya minangka *dinamika* kang kadadayan saka anane unsur budaya kang beda. Owah-owahan budaya minangka owah-owahan kang *signifikan* ngenani struktur sosial sajrone waktu tartamtu. Saliyane panemu kasebut yen owah-owahan kabudayan lan sosial bisa dibedakake kanthi cara menehi pangerten antarane masyarakat lan kabudayan saengga ana pambeda kang dasar antarane owah-owahan sosial lan budaya.

Kabudayan kang diduweni dening manungsa ora luput saka proses owah-owahan, nanging pambedane saka owah-owahan kasebut ora tetep utawa ora mesti, ana kang cepet ngalami owah-owahan, uga ana kang mbutuhake wektu kang suwe mula, ora ana kabudayan kang asipat statis. Menawa ana owah-owahan sajrone kabudayan iku kudu ngalami proses kang suwe saengga ana lan ora anane owah-owahan kasebut ora dirasa dening manungsa.

Pamawase Sukarman (2006:38) ngandharake yen owah-owahan kabudayan bisa amarga faktor saka jaba uga bisa faktor saka jero. Faktor saka jero yaiku *discovery* lan *invention*, dene faktor saka yaiku bisa saka proses *difusi*, *akulturasi*, lan *asimilasi*. Koentjaraningrat (2009: 184) uga ngandharake pangrembakane kabudayan iku diwiwiti saka kang prasaja nganti wujud kang kompleks, yaiku lumantar kabudayan. Sabanjure ana proses panyebaran kanthi cara geografi jalaran ana migrasi, yaiku diarani difusi, uga proses liyane yaiku akulturasi lan asimilasi. Pungkasan banjur ana proses inovasi kang raket samubaranga karo panemune anyar (*discovery invention*).

Landhesane Analisis

Lelandhesan teori kang digunakake kanggo nintingi objek panliten tradhisi manganan nggunakake teori folklor miturut Bruvan (sajronie Danandjaja, 1997: 21-22) yaiku 1) folklor lesan, 2) folklor setengah lesan, 3) folklor dudu lesan. Tradhisi manganan kasebut kalebu tradhisi folklor saperangan lesan, amarga tradhisi kasebut adhedhasar kapitayan masyarakat kang diwujudake kanthi upacara adat kang nggunakake tatacara tartamtu kang wis dadi pakulinan.

Makna simbolik kang kinandhut ing sajrone tradhisi manganan nggunakake teori Geertz kang diikutip dening Sudikan, (2001:184) ngandharake simbol minangka sarana kanggo nuduhake, ngandharake makna-makna kang arupa

gagasan, tindak-tanduk, kapitayan saka pengalaman tartamtu lan wujud kang bisa dimangerteni. Makna fenomena simbol-simbol ing sajrone tradhisi manganan ditapsirake nggunakake hermeneutik. Hermeneutik yaiku ilmu kanggo napsirake karya sastra kanrhi cara mangerteni sakabehing unsur-unsur lan mangerteni unsur kang didhasarake saka sakabehane.

Fungsi sajrone tradhisi manganan nggunakake teori Merton yaiku fungsi manifes lan fungsi laten (Kaplan lan Manner, 2000:79). Fungsi manifes minangka *konsekuensi* objektif sing menehi sumbangan ing *adaptasi* sing dipingini lan disadari para bebrayan. Fungsi laten minangka *konsekuensi* objektif saka *ihwal* busaya kang dipingini lan disadari para bebrayan.

Kanggo nggonceki ngenani owah-owahan budaya panliti nggunakake konsep Koentjaraningrat, (2009:29) ngandharake owah-owahan budaya minangka proses *pergeseran*, pengurangan, penambahan, lan pangrembakane unsur-unsur sajrone kabudayan. tradhisi manganan ing Desa Janjang saperangan wis ngalami owah-owahan saka asale. Owah-owahan kasebut saka tatarakit kang beda saka jaman lan ubarampene.

Babagan pungkasan ngenani panemu masyarakat ngenani tradhisi manganan kawawas nganggo teori resepsi. tradhisi manganan nggunakake teori Pradopo (2005:206) kanggo ngandharake resepsi sastra yaiku estetika (ilmu kaendahan) kang ngacu ngenani tanggapan utawa resepsi pamaos karya sastra saka wektu ing wektu. Panemu masyarakat ngenani tradhisi manganan nggunakake teori kasebut adhedhasar panemu utawa panyaru saka masyarakat panyengkuyung ngenani adicara tradhisi manganan

METODHE PANLITEN

Panliten iki kalebu panliten deskriptif kualitatif, amarga dhata kang digunakake arupa tembung-tembung lan ukara-ukara sajrone asil wawanrembug karo narasumber. Babagan kang diteliti yaiku sakababe bab ngenani adicara tradhisi manganan. Dhata sajrone panliten iki yaiku asil wawanrembug karo informan. Dene, sumber dhata kang dikumpulake lan ditili sajrone panliten iki arupa ukara-ukara dialog saka informan banjur diolah.

Instrumen panliten yaiku samubarang kang digawe panliti kanggo nyengkuyung panliten. Sajrone panliten iki ana rong instrumen kang dianggo, yaiku instrumen kunci lan instrumen panyengkuyung. Minangka instrumen kunci yaiku panliti, dene instrumen panyengkuyung yaiku buku sumber, kamera kanggo njupuk gambar, handphone kanggo ngrekam nalika wawancara, daptar pitakonan nalika nindhakake wawancara, buku lan bullpen kanggo nyathet bab kang wigati nalika nindhakake panliten. Teknik ngumpulake dhata sajrone panliten iki nggunakake teknik *open coding*, *acial coding*, lan *selective coding*.

Miturut teknik kasebut proses kang kudu dilakoni, yaiku:

- 1) Nyathet lan ngumpulake dhata saka wawancara, observasi lan dhokumentasi. Saliyane kuwi uga dicathet kahanan desa kang arupa kahanan alam, cacahing penduduk, pakaryan kang diugemi, agama lan sistem religi masyarakat.
- 2) Dhata kang wis ngumpul kabeh banjur diperang miturut masalah kang bakal dianalisis, tata rakite tradhisi manganan, wujud lan makna umbarampe, fungsi, sarta owah-owahaning kabudayan tradhisi manganan, dhokumentasi foto lan liya-liyane.
- 3) Ngandharake dhata luwih cetha adhedhasar analisis sakabehe dhata kang wis ana. Dhata babagan pendhudhuk desa Janjang kang diperang adhedhasar jumlah pendhudhuk, pakaryan, agama, asiling olah tetanen. Sakabehe dikarepake dhata kang wis nglumpuk luwih cetha maneh diwujudake uga dimangerteni dening pamaos.
- 4) Njlentrehake pesen lan pangerten dhasar saka salah sawijine upacara kang durung jelas maknane.
- 5) Saka andharan kang wis ana banjur kang pungkasan diwujudake dudutan babagan ringkesan isi panliten lan diwenahi pamrayoga babagan upaya kanggo pangrembakane tradhisi manganan ing desa Janjang supaya tansah lestari ing gesang bebrayan.

Teknik analisis dhata kang digunakake yaiku analisis deskriptif amarga dhata kang dipikolehi awujud kualitatif. Analisis deskriptif yaiku analisis kang ditindakake kanthi cara ngandharake kedadean utawa prastawa kang dibacutake karo anane analisis. Tatacara kang dilakoni yaiku (1)ngandharake dhata (deskripsi dhata), (2)ngrangkum dhata, (3)nganalisis dhata, lan (4)menahi dudutan.

ASIL PANLITEN

Sajrone asil panliten iki bakal diandharake ngenani sakabehe ngenani adicara manganan. Babagan kang bakal diandharake yaiku

Tatarakit sajrone Tradhisi Manganan.

1) Tahap wiwitan

a. Rembug desa

Rembug desa ditindakake dening warga Desa Janjang nalika tradhisi mangananwis cedhak. Rembug desa dianakake rong minggu sadurunge acara manganan kanggo nyusun panitia, netepake dina manganan, kerja bakti, lan ubarampe kanggo manganan. Rembug desa dianakake ing bale desa tanggal 19 April 2014 dina Sabtu malem Minggu jam 19.00 WIB dipandhegani dening Pak Lurah. Kanggo nglumpukake warga digunakake kenthongan kang dithuthuk kanthi thuthukan tartamtu. Kenthongan kasebut dithuthuk kanthi surasa tenang, santai, saka thuthukan banter nganti saya alon. Kenthongan kasebut sinebut kenthong sepisan. Kenthongan kasebut dadi pratandha kanggo warga, supaya warga padha kumpul kanggo musyawarah. Warga kang ora keprungu swara kenthongan diundhang kanthi sarana undhang tinulis, Tokoh masyarakat kang diundhang sarana undhang tinulis nalika rembug desa yaiku Pak Modin, Pak Carik, RT, RW, ketu BPD, pamong desa liyane lan sesepuh warga Desa Janjang.

Bab kang kapisan dirembug nalika rembug desa yaiku netepake dina. Para warga rembugan babagan dina

kanggo adicara kasebut adhedhasar petungan dina, lan pasaran. Taun-taun sadurunge saben acara manganan dianakake dina Jum'at pasarane Pon, mula para warga lan lurah nggolek dina Jum'at Pon supaya pada karo taun sadurunge. Saliyane pada karo taun sadurunge dina kasebut kudu sawise panen pari kang sepisan. Pak Lurah lan para pamong liyane ing rembug desa banjur netepake dina kanggo acara manganan yaiku dina Jum'at Pon tanggal 9 Mei 2014 wiwit jam 8 esuk. Dina Manganan wis ditetepake, sabanjure netepake dina kanggo tahlilan kang wis dadi tradhisi nalika ana manganan. Tahlilan dianakake wiwit agama Islam mlebu ing Jawa. Pak Harno minangka Modin netepake dina kanggo miwiti tahlilan yaiku dina Selasa tanggal 6 Mei 2014. Tahlilan dianakake ing bangsal Makam Mbah Janjang. Sawise netepake dina banjur ndhapuk panitia kang dumadi dadi ketua, sekretaris, bendahara, humas, seksi-seksi, lan liya-liyane. Dhana adicara manganan dijupuk saka urunan warga desa. Pak Lurah netepake yen urunan saben KK yaiku rong puluh ewu lan kabeh warga padha sarujuk. Dhuwit urunan kasebut dikumpulake dening Pak Narko (kamituwa) lan dipasrahake marang bendahara desa Pak Sukatno. Saliyane dhuwit urunan saka warga desa uga ditambahi dhana saka kas desa.

b. Kerja Bakti

Acara kerja bakti kang wis ditemtokake nalika rembug desa yaiku dina Minggu tanggal 4 April 2014 wiwit jam 07.00 WIB. Para warga sadurunge jam 07.00 wis padha nglumpuk ing sacedhake makam. Kerja bakti dipandhegani dening Pak Lurah. Warga Janjang uga ora gelem melu kerri anggone melu kerja bakti ngresiki Makam Mbah Janjang. Saliyane para warga uga para pamong desa Pak Carik, modin, petengan, bayan, ketua RT, RW, lan pamong desa liyane. Para warga sing nglumpuk uga ora lali nggawa piranti kanggo ngresiki kayata pacul, arit, linggis, bendho, cikrak, sapu, lan liya-liyane. Piranti-piranti kasebut digunakake kanggo ngresiki suket, mbabati tanduran kang thukul ing saubenge makam lan panggonan liyane. Saben warga kang melu kerja bakti ana sing njabuti suket, ana sing kebageyan ngecat tembok kang ngubengi makam, nyapu plataran makam, ngresiki panggonan kanggo tahlilan, ziarah utawa nyekar, panggonan kanggo mragat kewan, panggonan kanggo pagelaran wayang, masang umbul-umbul, nata dalan lan nyiapake parkirane kanggo para peziarah. Saliyane kanggo ngresiki makam, kerja bakti nduweni tujuwan liyane yaiku ngraketake paseduluran antarane warga lan minangka rasa syukur marang Gusti amarga menehi rejeki tumrap masyarakat Janjang.

c. Tahlilan

Tahlilan minangka ritual utawa upacara slametan kang ditindhakake saperangan umat Islam. Tahlilan ditindakake kanggo mengeti lan ndongakake wong kang wis seda. Sajrone adicara manganan tahlilan ditindakake telung dina sadurunge dina manganan. Tahlilan diwiwiti dina Selasa bengi tanggal 6 Mei 2014 nganti dina Kamis bengi tanggal 8 Mei lan diwiwiti jam 19.00 WIB. Dina Selasa bengi wis dianakake tahlilan ing makam Mbah

Janjang dipandhegani dening Pak Kyai desa Janjang. Para warga kang melu tahlilan yaiku warga Janjang sacedhake makam lan saka dhusun liya kang cedhak karo desa Janjang kayata dhusun Nanas, Bleboh, Nglebur, lan Pengkok. Tahlilan dianakake kanggo ngormati masyarakat kang mayoritas agama Islam. Ajaran agama Islam kang kuwat ndadekake mayoritas warga agamane Islam lan tuwuh tradhisi tahlilan ing antarane warga. Tujuwan dianakake tahlilan kanggo ndongakake MJ lan njaluk keslametan marang Gusti Allah kanggo sakabehe masyarakat Janjang. Saliyane njaluk keslametan para warga ndonga supaya panen sabanjure bisa kasil luwih akeh saka panen sadurunge, ora ana bencana, golek sandhang pangan lancar, diparingi seger kuwarasan, lan masyarakat Janjang ayem tentrem

d. Nyekar

Nyekar minangka salah siji tata rakite sajrone acara tradhisi manganan. Para peziarah bisa nyekar wiwit dina Selasa esuk tanggal 6 Mei 2014 wiwit jam 08.00 WIB. Dina Selasa awan wis wiwit rame para peziarah kang pada nyekar, ndedonga utawa yasinan ing Makam Mbah Janjang. Papan panggonan kanggo nyekar wis disiyapake dening panitia yaiku ing bangsal makam utawa pinggire makam. Pawongan kang duwe kekarepan utawa nadzar bisa ketemu karo juru kunci kang saben dina wis ana ing makam banjur ngandharake apa kang dikarepake.

Para peziarah kang nyekar ing Makam Mbah Janjang saka tlatah ngendi wae ora mung saka desa Janjang lan dhusun-dhusun liyane. Para peziarah saka kutha gedhe kaya dene Blitar, Surabaya, Rembang uga nyekar kanthi tujuwan tartamtu utawa nduwe kekarepan kang kepingin kasil. Ubarampe nalika nyekar yaiku kembang wangi (kembang setaman utawa kembang telon), lan rokok. Nyekar pancen wis dadi tradhisi turun-tumurun kanggo ndedonga lan nyuwun keslametan marang leluhur lan Gusti Allah. Warga nduwe kapitayan lumantar Mbah Janjang kekarepan bisa kaleksanan, mula akeh para warga saka ngendi wae pada mara. Saliyane para masyarakat kang nyekar, bakul-bakul saka njaba desa uga wis mulai padha teka lan nggelar dagangane ing sajabane makam lan ana sing njero makam.

e. Tirakatan utawa melekan

Tirakatan ing manganan nduweni pangerten ora turu utawa melekan. Saliyane melekan masyarakat nduweni tujuwan kanggo mikolehi katentreman batin. Tirakatan utawa malem tirakatan dianakake wiwit Kamis bengi malem Jum'at tanggal 8 Mei 2014. Tirakatan ditindakake dening saperangan pawongan kang nduwe kekarepan. Panggonan kanggo wong tirakatan utawa melekan yaiku ing bangsal sacedhake makam. Sinebut malem tirakatan amarga malem Jum'at kuwi minangka malem kang akeh para peziarah pada ndedonga lan nyekar. Warga percaya yen tirakatan ditindakake kanthi temen lan niat kekarepan bakal kasembadan. Tujuwane para peziarah kang padha melekan ing Makam Mbah Janjang yaiku supaya usahane lancar, rejekine lancar, seger kuwarasan, kekarepan bisa kasil. Saliyane kuwi Saperangan

masyarakat tujuwane melekan supaya acara manganan bisa kaleksanan kanthi lancar ora ana alangan.

2) Tahap Inti

a. Mragat Kewan

Sajrone adicara Manganan ana kang diarani mragat kewan. Sejatine mragat kewan ing adicara manganan ora ana gegayutane karo tradhisi manganan.. Teges saka mragat kewan yaiku mbeleh kewan kang arupa wedhus, sapi, utawa kebo kanggo pawongan kang nduweni uni utawa nadzar. Nadzar kasebut bisa arupa kewarasan, lancar rejeki, cepak jodhone, gampang golek pegaweyan, lan liya-liyane. Pawongan kang nduwe nadzar utawa uni lan kaleksanan bakal mbeleh kewan nalika ana Manganan Janjang. Mragat kewan dianakake dina Jum'at Pon tanggal 9 Mei 2014 udakara jam 08.00 WIB bebarengan karo bancakan ing makam. Mragat kewan dianakake ing panggonan liya nanging isih ing area makam Mbah Janjang. Mragat sato kewan kuwi gumantung nadzar utawa uni kang dikarepake kayata menawa mbesuk kepilih dadi anggota DPR mbeleh sapi nalika manganan Janjang, menawa besuk ketampa PNS mbeleh wedhus nalika tradhisi manganan. Kaya kang diandharake Bapak Halim ing ngisor iki:

"ngeten mbak, wedhus utawa sapi kang dimragat ing makam kuwi saka para tamu kang nduwe uni utawa nadzar. Nanging mbeleh sapi utawa wedhus gumantung tingkat abot orane nadzar kuwi mau. Kaya kepengin dadi anggota DPR arep mbeleh sapi lah..sapi kelase DPR amarga regane larang, kepilih dadi pegawe mbeleh wedhus"(wawancara, 29 September 2014)

Warga kang kadhapuk dadi panitia mragat kewan sadurunge jam 08.00 wis padha nglumpuk anggone nyiapake piranti kanggo mbeleh kewan kasebut. Piranti-piranti kanggo mragat kewan bisa arupa tali kanggo nggantungan kewan, peso landhep kanggo ngethoki daging kewan, baskom kanggo wadhah daging, nyiapake godhong kanggo mbuntel daging. Kewan wedhus utawa sapi kang dipragat dening Pak Modin banjur dikethoki, dibuntel nganggo godhong jati banjur didum.

Daging wedhus lan sapi didum marang sapa sing kadhapuk dadi panitia mragat kewan lan diwenehake kanggo peziarah sarta masyarakat kang gelem nrima daging kewan kurban kasebut. Bisa dimangerteni yen kabeh panitia wis nduweni bageyane dhewe ana sing ngedum, ana sing nugeli daging, ana sing mbunteli, lan ngedum. Swasana nalika kuwi rame banget amarga pada kroyokan anggone kepengin entuk daging kasebut. Mragat sapi utawa wedhus ora kudu dianakake saben taune, mung dianakake nalika ana wong kang nduwe nadzar utawa uni, saengga kanggo sapa wae bisa mragat kewan ing Makam Mbah Janjang.

Miturut kapitayan saperangan masyarakat makam Mbah Janjang dipercaya bisa dadi sarana nalika nduwe gegayuhan, nanging masyarakat uga ora nglalekake yen isih ana Gusti Allah. Masyarakat Jawa isih ngugemi ngenani anane roh, leluhur masyarakat nduweni anggepan lumantar MJ bisa kaleksanan apa kang dikarepake. Pak

Modin Suharno negesake yen kabeh kekarepan kuwi kudu diniati kanthi ikhlas. Sakabehe pakaryan pengasilan kudu disyukuri ora amarga anane tradhisi turun-tumurun kaya ing Janjang didadekake sarana kanggo babagan kang ora bener, kayata nggolek pesugihan, lan niat kang ora becik. Bisa didudut mragat kewan ing adicara Manganan ora ana gegayutan karo tradhisi manganan. Mragat kewan dianakake yen ana wong kang nduwe nadzar banjur mragat sapi utawa wedhus ing makam Mbah Janjang nalika kekarepan kuwi kaleksanan.

b. Manganan

Adicara kang wigati lan diantu-antu yaiku Manganan. Teges saka manganan yaiku ngumpul bareng saperlu kanggo mangan bareng ing makam Mbah Janjang. Manganan uga dianakake tanggal 9 Mei dina Jum'at Pon wulan Sapar udakara wiwit tabuh 08.30 WIB. Adicara manganan mesthi dianakake wulan Sapar lan pasarane Pon amarga wulan kuwi minangka wulan sawise warga panen pari kang sepisan. Taun-taun sadurunge uga dianakake uga dina Jum'at Pon. Pantangan utawa sirikane yaiku wulan Sura, Sela, Pasa. Wulan Sura dianggep kramat saengga ing wulan Sura ora ana sing wani kang nindakake acara. Wulan Pasa wulan kang kabeh padha nindakake perintah agama ngempet hawa lan nepsu saengga ora bisa dianakake ing wulan Pasa. Slametan utawa manganan ditekani dening masyarakat desa Janjang Kabeh berkat utawa ambeng kang digawa dening warga banjur kasusun kanthi tumata ing ngarep bangsal makam Mbah Janjang. Tujuwan dianakake tradhisi manganan guna kanggo nguri-uri kabudayan uga kanggo ngormati leluhure supaya saya tahun panguripan bisa luwih becik, berkah saka leluhur lan Gusti bisa ngalir kayadene ilining banyu, lan supaya asil panen sabanjure bisa kasil saengga bisa nindakake tradhisi manganan iki maneh kanthi cara kang luwih apik.

Tradhisi kasebut kudu dianakake yen ora ditindakake masyarakat Janjang bakal kena balak utawa pageblug. Wadhah kang digunakake kanggo wadhah berkat yaiku ember utawa baskom, banjur dibuntel nganggo kain utawa taplak. Tujuwane diwadahi ember utawa baskom supaya luwih ringkes lan gampang digawa kamangka dhisik isih diwadahi tampah.

Ambeng kang digawa warga kanggo bancakan awujud sega putih, pitek ingkung, lan urap-urapan. Urap-urapan kayata bothokan tempe lan kacang kang diparuti klapa. Bumbu-bumbu kanggo manganan bumbu sing ora nganggo trasi amarga miturut juru kunci sirikane MJ ora nganggo trasi. Wiwit jaman biyen para peziarah wis padha mangerteni ngenani kuwi, nanging ora ana katrangan kang pesthi ngenani sirikan kuwi. Pak Sukatno minangka juru kunci ngandharake menawa sirikan ora nganggo trasi lan ora gelem sarwa ireng, amarga trasi kuwi wernane ireng nglambangake bab kang ora becik utawa peteng. Mbah Janjang minangka leluhur kang ngajarake agama kabecikan lan aliran putih (suci), mula nalika tradhisi manganan ditindakake para warga wis mangerteni yen sirikane Mbah Janjang ora gelem nganggo trasi, kedhele ireng utawa ketan ireng. Bab kasebut kaya pethikan wawanrembug kaliyan Pak Sukatno ing ngisor iki:

“miturut kula mbak, kenapa kok sirikan trasi, trasi menika kan warna ireng. MJ kamangka nularake utawa ngajarake agama lan bab kabecikan, aliran putih, suci. Warna ireng ngalambangake bab ora becik, peteng saengga sirikane trasi lan warna sarwa ireng” (Sukatno 25, September 2014)

Kabeh tatarakit kang wis diandharake ing dhuwur ana sambung rakete karo tradhisi kang dianakake dening para warga lan sesepuh desa Janjang. Tujuwane dianakake Manganan mung siji yaiku awujud syukur marang Gusti Allah marang asil panen kang akeh, keslametan sakabehe para masyarakat Janjang, lan ngormati Eyang Jati Kusuma lan Jati Swara kang dadi leluhure desa Janjang.

Dianakake tradhisi manganan nduweni keuntungan dhewe kanggo saperangan masyarakat. Masyarakat kang ana ing acara kasebut ora namung para peziarah nanging masyarakat kang dodol samubarang. Masyarakat kang dodol kasebut kayata dodol kaset cd, jenang, klambi, jajan, ombenan, boneka lan liya-liyane. Sakabehe bakul padha nglumpuk ing acara kasebut. Acara Manganan minangka acara puncak kanggo sedhekah bumi ing tlatah Blora. Minangka acara sedhekah bumi kang paling gedhe lan rame saengga swasana nalika manganan rame banget kebak para peziarah, lan warga liya kang kepengin ngerti acara manganan.

3. Tahap Pungkasan

Pagelaran Wayang Krucil

Wayang minangka seni tradhisional Indonesia kang kudu dilestarekake. Sajrone tradhisi manganan, adicara kang pungkasan yaiku wayangan. Wayang kang dipentasake nalika manganan yaiku wayang krucil. Wayang krucil minangka kesenian desa Janjang kang diwarisake kanthi turun-tumurun lan kudu digelar nalika tradhisi manganan. Pagelaran wayang diwiwiti udakara tabuh 10.00 WIB nganti tumekane wayah Jum'atan. Sawise Jum'atan pagelaran wayang dibacutake nganti udakara jam 17.00 WIB. Lakon kang kerep dipentasake yaiku lakon “Mbedhah Nagari Makadam” lakon kasebut ngenani pertentangan antarane agama Nasrani lan Islam nanging ing pungkasan bisa damai.

Pagelaran wayang krucil kasebut digayutake utawa dibarengake karo tradhisi luwaran, yaiku nguculi tali kupat kang isine beras kuning lan dhuwit receh minangka simbol masyarakat wis bebas saka masalah. Wayang krucil ing desa Janjang dianakake nalika manganan uga kanggo syarat menawa ana sing nduwe uni kayata “*besuk yen larane mari tak tanggapna wayang Janjang ya nduk utawa le*” saengga para warga nyebut wayang kasebut wayang kaulan utawa uni. Saliyane kuwi pagelaran wayang krucil kang dipentasake mung diiringi kendhang, gambang, gong, saron sarta kecrek. Pagelaran wayang ing acara tradhisi manganan ora nganggo sindhen kaya pagelaran wayang biyasane. Geber kang digunakake nalika pagelaran wayang tengahe bolong ndadekake nambah narik kawigaten para peziarah utawa budayawan.

Wayang krucil dianggep kramat tumrap masyarakat Janjang. Mbah Janjang uga nduwe paninggalan wayang kang disimpen ing kothak khusus. Sakabehe cacahé

tokoh wayang yaiku punakawan, kang isih tetep kebungkus mori amarga dianggep kramat. Wayang kasebut kudu tansah dirumat kanthi becik lan kudu diwenehi kembang wangi saben malem Jum'at Legi. Wayang-wayang kasebut kudu tetep ana ing njero kothak ora bisa ditokake.

Ubarampelan Makna kang Kinandhut sajrone Tradhisi manganan.

1) Ubarampe Slametan

a. Tumpeng

Tumpeng minangka syarat nalika ana acara syukuran utawa slametan sajrone budaya Jawa. Tumpeng nduweni arti kang dawa yaiku tumapaking panguripan tumindak lempeng tumuju Pangeran. Bisa diartekake yen manungsa kudu ana ing dalane Gusti Allah lan dhuweni niat kang temen utawa mumpeng. Sejatine isih ana saperangan masyarakat kang durung mangerteni makna saka tumpeng kasebut. Tumpeng digunakake masyarakat Jawa nalika ana prastawa kang wigati wiwit isih ana njero padharan nganti tinggal donya. Anane tumpeng ing satengahé masyarakat wis lumrah amarga asring digunakake ing upacara adat. Andharan ing dhuwur adhedhasar pethikan wawancara ing ngisor iki:

“tumpeng menika wonten singkatane mbak, tumapaking panguripan kang tumindak kanthi lempeng tumuju Pangeran. Bisa ditegesi yen manungsa kuwi kudu tansah ana ing dalane Gusti Allah. Masyarakat kudu bisa tumindak kang becik, tansah tirakat, ndedonga, nindakake perintah agama kayadene solat 5 wektu aja nganti ditinggalake. Menawa nduwe niat kudu sing temen ora oleh setengah-setengah supaya kabeh kuwi bisa kasembadan” (Samsu, 30 September 2014)

Saliyane andharan kasebut tumpeng nduweni makna kamakmuran. Kamakmuran tegese nalika masyarakat asil panene akeh, ndadekake yen para warga nduwe stok beras kang akeh. Nalika mangsa paceklik para warga wis ayem amarga wis duwe beras kang isih disimpen nalika panen. Saliyane kuwi beras uga nduweni makna kang wigati yaiku dadi sarana panyelarasan sajrone ing ngalam donya. Panyelarasan kasebut kayadene sajrone tumpeng ana urap, ingkung, saengga bisa dimangerteni yen manungsa kudu urip seimbang antarane tetuwuhan lan makhluk urip kang ana ing ngalam donya.

b. Inggung

Inggung minangka lawuhan sajrone sega tumpeng. Lawuhan kang arupa pitek diwangun kaya manungsa kang lungguh nalika sholat utawa nyembah. Babagan ngenani makna tembung ingkung miturut wawancara kaliyan Pak Samsu kaya pethikan ing ngisor iki:

“ingkung menika lak asale saka inggun lan kung. Tembung inggun tegese aku, tembung kung saka manengkung nduweni ndonga kanthi khidmat. Bisa ditegesi yen pitek ingkung menika manungsa kudu tansah nyembah, marang Gusti Allah kanthi

ati kang wenin. Percaya yen sakabehe apa kang ditampa asale saka Gusti lan kudu disyukuri.”
(Samsu, 30 September 2014)

Makna ingkung kang asale saka ingsun lan kung (manekung). Tembung ingsun nduweni arti aku, tembung manekung nduweni arti ndonga kanthi khidmat. Pitek ingkung nduweni makna manungsa nyembah Gusti Allah kanthi khusuk (manekung) lan ati kang wening. Manungsa kudu tansah pasrah marang apa kang wis digarisake dening Gusti Allah, gumantung kepriye manungsa kasebut ngucap syukur marang apa kang wis diwenehi dening Pangeran.

c. Urap-urapan

Urap minangka lawuhan kang digawe saka tetuwuhan kang ana ing Desa Janjang, kayata kacang lanjaran, tauge, godhong menyok kang dicampuri karo klapa parut kang wis dicampuri karo bumbu-bumbune. Bab ngenani makna urap diandharake dening Mbah Darji nalika wawancara.

“tembung urap ing kene mbak sangerti kula, urap sami kaliyan urip, saengga manungsa kuwi kudu bisa nguripi, nafkahi kluwargane kanthi cara kang halal. Urap uga bisa ditegesi sumber panguripan. Sumber panguripan ing kene tegese yen manungsa kuwi tansah sehat, seger waras bakal nerusake apa kang dadi warisan para leluhure kayadene TRADHISI MANGANAN. Inggih pokoke intine urap menika minangka panguripanlah. Kulupan kyadene godhong menyok, kacang taoge nglambangake manungsa uripe saka alam ”(Mbah Darji, 30 September 2014)

Pethikan kasebut ngandharake yen tembung urap padha tegese karo urip, yaiku bisa nguripi lan nafkahi kulawargane kanthi cara kang halal saliyané kuwi urap uga nduweni teges sumber kauripan. Sakabehe kang ana ing ngalam donya kayata tetuwuhan utawa kulupan kaya godhong menyok, kacang lan taoge mesti ana paedahe tumrap manungsa kanggo nglangsungake panguripan

2) Ubarampe Nyekar

a. Kembang wangi

Tujuwane para peziarah nggawa kembang wangi yaiku kanggo sesaji utawa sesembahan awujud rasa kurmat lan wujud syukur marang leluhur kang wis mati amarga nalika isih urip sesepuh menehi warisan ilmu, banda ndonya, lingkungan alam kang kudu dijaga lan dimanfaatake. Kembang wangi kasebut arupa kembang setaman utawa kembang telon. Kembang setaman awujud kembang mawar, kanthil, melati, kenanga, irisan daun pandan wangi diwenehi minyak wangi. Kembang setaman nduweni makna pakurmatan, eling-eling marang leluhur lan ndedonga supaya arwah leluhur bisa tentrem. Saliyané kuwi kang kinandut sajrone kembang setaman yaiku supaya manungsa tansah eling marang Gusti lan ciptaane. Sajrone kembang setaman uga nduweni makna tartamtu yaiku supaya para peziarah utawa wong kang

nyekar bisa oleh berkah safa'at kang linuwih saka leluhure, rejeki lan katentreman bisa ngalir utawa sumrambah tekan anak turune.

b. Rokok

Rokok kang digawa para peziarah uga minangka simbol ngenani manungsa kang urip ing alam donya. Maknane rokok diwiwiti saka rokok disumet nganggo korek utawa geni nduwe makna wiwitane manungsa ana ing alam donya. Geni kasebut nduweni makna nepsu kang gedhe saengga ngaribawani pikira, ati lan rasa pangrasa. Sawise rokok kasebut disumet mesthi metu apa kang diarani *asap* utawa kebul. *Asap* utawa kebul kuwi mono asile saka nepsu kang ngumbar tekan ngendi-ngendi. *Asap* utawa nepsu kasebut bisa nuwuhake negative tumrap bebrayan yen ora dipikirake kanthi ati kang wening. Babagan pungkasan nalika udute wis entek utawa mati, nduweni makna yaiku mati utawa kepaten. Nalika manungsa wis mati kenikmatan ana ing alam donya wis ilang, kang digawa mung amal kang ditindakake ing ndonya. Rokok uga nglambangake kanikmatan kang sawetara.

Bisa didudut yen manungsa kuwi kudu bisa nyegah hawa nafsu, ngatur atine. Apa kang ditindakake manungsa kudu sarana kanthi dipikir, sawise dirasa tumindak kuwi bener apa ora, banjur ditindakake kanthi bener lan ora nglarani liyan. Kayadene manungsa kang lagi ngrok, nalika rokok kasebut diudut lan wis entek kanikmatan kasebut uga wis ilang, entek bebarengan rokok kasebut mati. Kanikmatan kang ana ing ngalam ndonya mung asipat sawetara, nalika manungsa kasebut tinggal donya kanikmatan kang ana ing ngalam ndonya uga ilang. Nalika manungsa kasebut tinggal ndonya kang digawa mung amal, saengga manungsa bisa ngamalake kabecikan, lan tansah eling marang Gusti Alah lan tansah waspada.

3) Ubarampe Sajen Wayang

a. Beras

Beras minangka isining pari sing dadi sega sawise diliwet. Beras minangka bahan pokok kanggo panguripane masyarakat. Bers nduweni makna kang mligi sajrone panguripane manungsa. Diwiwiti saka carane nandur pari yaiku wiwit saka milih winih kang paling apik, saka proses nandur winih mau, proses ngabuk, proses miline banyu ing sawah nganti pungkasan yaiku panen. Tata urutan saka nandur pari nganti panen nduweni makna yen manungsa kuwi kudu tansah ngupaya kanthi temenan supaya apa kang dadi pepingine bisa digayuh. Pak Halim ngandharake beras duweni makna kang jero yaiku beras minangka piranti kang paling wigati kanggo panguripan, saengga maknane beras yaiku manungsa tansah syukur marang panguripan kang wis diwenehake dening Gusti wiwit lair kaya dene winih, proses tumuju kadewasan, lan pungkasan dadi manungsa kang becik.

b. Kendhi

Tembung kendhi asale saka basa sansekerta yaiku kundika kang duweni arti wadhah banyu ngombe. Kendhi

biasa digunakake ing sajrone adicara tartamtu utawa adicara sakral. Ing sajrone adicara manganan kendhi digunakake kanggo panjangkeping sajen wayang. Kendhi kasebut kudu diisi banyu, banyu kasebut ana gegayutan karo rejeki. Nalika kendhi kasebut ora ana banyune rezekine bakal ora ana utawa ora lancar kayadene kendhi kang kosong ora ana banyune. Sawalike yen kendhi kasebut banyune kebak, rezeki bakal kebak utawa akeh. Banyu kang dienggo yaiku banyu bening kang tegese suci. Kendhi ing sajrone manganan nduweni makna kamulyaning urip. Kendhi kang digunakake kanggo sajen iki awujud kendhi ukurane cilik.

c. Cok Bakal

Cok bakal kembang gantal, suruh rasa tunggal tinali lawe wenang sinangkep ndok tunggal. Ukara kasebut nduweni makna yen manungsa kudu tansah rumaket pasedulurane marang bebrayan. Saliyane kuwi, cok bakal saka tembung “cikal bakal” kang tegese bakaling urip. Bakaling urip ing kene bisa ditegesi manungsa kuwi asale saka winih kang tuwuh ing padharan kayadene endhog. Cok bakal uga nduweni teges kasuksesan, supaya manungsa ora lali saka asale, uga tansah eling marang Gusti Kang Maha Kuwasa. Andharan kasebut adhedhasar wawancara kaliyan Mbah Darji:

“Cok bakal kuwi penting mbak, cok bakal minangka kembang gantal, suruh rasa tunggal tinali lawe sinangkep ndok tunggal. Tegese manungsa kuwi kudu tansah rukun marang bebrayan. manungsa nduweni ngalam kang beda-beda kayadene endhog kang nduweni telung lapisan. Cok bakal saka tembung cikal bakal tegese bakale urip. Bakale urip manungsa yaiku saka winih wong tuwane” (Mbah Darji, 29 September 2014)

Cok bakal kang digunakake kanggo sajen wayang isine jambe suruh, kembang boreh, endhog pitek jawa, dhuwit, kaca/ngilon, serit, lombok. Isi kasebut diwadahi takir, takir digawe saka godhong gedhang disunduki saben pucuke nganggo biting sada.

d. Gedhang Raja

Gedhang raja minangka lambang kemakmuran. Kanthi wujud gedhang raja rong cengkeh nduweni paedah yen masyarakat Janjang nalika ngelaksanakake pagelaran wayang nduweni pepinginan kang gedhe kanggo ngentukake kamakmuran lan pitulungan. Pepinginan kasebut diaturake marang leluhure. Kaya kang diandharake Pak Suharno ing ngisor iki:

“gedhang raja nglambangake makmure desa. Gedhang raja kang disajekake kudu ana rong cengkeh supaya warga Janjang diwenenehi keslametan, pitulungan nalika acara pagelaran wayang. Ing kene kudu gedhang raja supaya masyarakat mulya” (Suharno, 29 September 2014)

Miturut kutipan ing dhuwur ngandharake yen gedhang raja pralambang mulyaning urip. Gedhang raja kang digawe sajen kudu rong cengkeh. Gedhang raja

kudu sing wis mateng. Gedhang raja nduweni maksud supaya masyarakat diwenenehi keslametan lan pitulungan nalika ngelaksanakake acara. Gedhang raja ing kene biasa didapukake karo jambe suruh. Jambe suruh biasane ditali supaya ora ucul. Bisa dimaknai yen masyarakat Desa Janjang bisa tansah rumaket pasedulurane.

Makna Filosofi sajrone Tradhisi Manganan

Sajrone tradhisi manganan uga ngandhut makna filosofi saliyané saka ubarampe kang ana gegayutane karo Manganan. Sega minangka bab kang utama kanggo manganan, makna manawa sega kang didum luwih duweni makna paceklik sedelo lan antuk rejeki linuwih, yen segane kurang nuduhake mangsa paceklik dawa. Saliyane kuwi ana sumber banyu manawa banyu sumber kuwi entek maknane mangsa ketiga bakal suwe. Kurang anggone godhong jati kanggo mbuntel duweni makna panen mbako ora kasil. Godhong gedhang lan gedhang ing kene uga nglambangake minangka manungsa urip mung sepisan mula kudu dimanfaatake kanthi masyarakat kayata kang diandharake dening Pak Halim ing ngisor iki:

“Manawa kang didum ana sing kurang utawa luwih kayata kurang sega maknane paceklik dawa, sega luwih paceklik sedelo. Ing makame MJ uga ana sumber banyu kang biyasa dijupuki dening masyarakat Janjang. Menawa banyu ing genthong entek maknane ketigane dawa utawa suwe, kurang godhong jati kanggo mbuntel maknane panen mbako ora kasil. Urape entek utawa kurang tetuwuhan akeh sing padha mati. Uga ana filosofi liyane menawa ana sing nggawa tumpeng digawe rebutan saya akeh sing ngroyok tumpeng kuwi rejeki kang bakal diolehi uga tambah akeh” (Halim, 29 September 2014)

Pethikan wawanrembug ing ndhuwur ngandharake ora mung ubarampe wae kang ngandhut makna. Samubarang kang ana ing makam uga nduweni makna kang wigati tumrap masyarakat desa Janjang. Panemu liya ngenani makam Mbah Janjang paseduluran Jati Kusuma lan Jati Swara minangka simbol antarane ati, swara lan tumindak. Tembung Kusuma nduweni arti ati, Swara minangka apa kang kaucap saka manungsa, yaiku swara lan tumindak, mula makam kaloro pangeran kuwi digunakake sarana peradilan sinebut sumpah Janjang. Sumpah minangka upaya kanggo golek kabeneran lewat tradhisi Manganna Janjang para warga diajak kanthi ati kang wening, supaya ngormati manungsa, apa kang diwenenehi dening Gusti Kang Maha Kuwasa.

Fungsi kang Kinandhut Sajrone Tradhisi Manganan

1) Fungsi Manifes

Fungsi manifes yaiku fungsi pokok kang kinandhut sajroning upacara tradhisi manganan ing desa Janjang. Fungsi manifes kang ana sajrone tradhisi manganan, yaiku: 1) fungsi religi, 2) fungsi sosial, 3) sarana pendhidhikan, 4) sarana hiburan, 5) sarana nguri-uri kabudayan jawa.

2) Fungsi Laten

Fungsi manifes sajrone tradhisi manganan wis diandharake ing dhuwur. Fungsi Laten minangka piguna sing sipate negative utawa *terselebung* ing sajrone upacara tradhisi manganan ing desa Janjang. Piguna laten sajrone tradhisi manganan kayata main judi ato dolanan remi, tawuran, sarana boros.

Owah Gingsir Budaya sajrone Tradhisi Manganan

Tradhisi manganan ngalami saperangan owah-owahan saka tata rakit lan ubarampe, ananging ing babagan adat istiadat, makna lan fungsi ora ngalami owah-owahan. Saka segi religi lan tatarakite ora nganggo acara tahlil nanging saiki saben taune *diagendakan* ana tahlilan sadurunge adicara puncak tradhisi manganan. Amarga mlebu agama Islam kang kuwat nduweni daya pangaribawa tumrap tatarakite tradhisi manganan. Kamangka miturut salah sawijining tokoh masyarakat agama kang isih diugemi lan kuwat dening Mbah Janjang yaiku agama Budha. Rikala semana para peziarah kang teka saka luar tlatah akeh banget lan sing akeh cina nanging saiki siji wae ora ana. Adhedhasar tabel ing dhuwur masyarakat cina utawa luar duwe panemu yen masyarakat kang mara namung agama Islam. Saengga ndadekake masyarakat mligine cina saiki jarang ana kang nyekar ing makam Mbah Janjang. Para peziarah sing teka nduweni panjaluk utawa uni dhewe-dhewe ana sing njaluk cepet oleh jodho, gampang golek gaweyan, pengasihan lan sapiturute.

Para warga Janjang kang mara ing Janjang jaman biyen diwadahi tampah saiki diwadahi ember utawa baskom. Sawise ubarampe utawa ambeng ngumpul, banjur didhewekake miturut jinise lan diseleh ing panggoanan kang wis dicipakake. Jaman biyen durung ana panggonan kanggo milah, nanging saiki wis dicipakake panggonan. Perangkat desa Janjang nyiapake panggonan kasebut supaya masyarakat kang kadhapuk dadi panitia bisa luwih gampang anggone ngedum berkat.

Para peziarah kang pada nyekar kudu nggawa rokok karo kembang wangi. Kamangka ing jaman biyen para peziarah kang pada nyekar ing MMJ nggawa mori putih, tatal, lenga klentik, rokok siyong, kembang wangi, menyan madu, minyak wangi. Masyarakat ngrasa saiki sarwa ringkes lan modern para peziarah ora gelem ribet lan angel-angel golek syarat kaya ing dhuwur saengga mung nggawa kembang wangi lan rokok

PANUTUP

Dudutan

Adhedhasar asil analisis kang wis diandharake sajrone bab IV ngenani tradhisi manganan. Bisa dipikolehi asil kaya ing ngisor iki:

Tradhisi manganan dilaksanakake saben taune ing wulan Saper dina Jum'at Pon. Tradhisi manganan nduweni tatarakit kang baku saben tatarakite. Tatarakit sajrone tradhisi manganan kasebut kayata: 1) Rembug desa, 2) Ndhapuk panitia, 3) Kerja bakti, 4) Tahlilan, 5) Nyekar, 6) Mragat kewan, 7) Manganan (slametan), kang pungkasan 8) Pagelaran wayang. Saben tatarakit ngandhut makna simbolik kayata nyekar minangka wujud pakurmatan marang leluhur kang wis tilar ndonya.

Manganan minangka wujud slametan supaya Gusti Allah maringi keslametan marang masyarakat Janjang.

Ubarampe kang disiapake sajrone tradhisi manganan yaiku 1) ubarampe manganan (tumpeng, ingkung, urap), 2) ubarampe nyekar (kembang wangi lan rokok), 3) ubarampe sajen wayang (beras, gedhang raja, kendhi, cok bakal).

Makna kang kinandhut ing sajrone ubarampe yaiku:

1) Tumpeng nduweni makna wujud syukur marang Gusti Allah marang asil panen kang akeh, 2) Ingkung minangka simbol pasrah marang Gusti Ingkang Maha Kuwasa, 3) Urap tegese urip, yaiku bisa nguripi lan nafkahi kulawargane, 4) Rokok minangka simbol kanikmatan manungsa kang asipat sawetara ing ngalam donya, 5) Kembang wangi minangka simbol pakurmatan marang leluhur, 6) Cok bakal minangka nduweni teges kasuksesan lan supaya manungsa ora lali saka asale, uga eling marang Gusti Kang Maha Kuwasa.

Fungsi kang kinandhut sajrone tradhisi manganan yaiku fungsi manifes lan fungsi laten. 1) Fungsi manifes, kayata fungsi religi, fungsi sosial, sarana pendhidhikan, sarana hiburan, sarana nguri-uri kabudayan jawa, 2) Fungsi laten kayata sarana judi, sarana tukaran, boros dhana.

Owah-owahan saka tatarakit awujud tahlilan, mragat kewan, panggonan kanggo ubarampe, wadah. Tatarakit kasebut kamangka jaman biyen ora tau ana ing saben taune. Jaman saiki saben taune dianakake tahlilan, mragat kewan, panggonan kanggo ubarampe wis disiapake, wadah kanggo tumpeng saiki arupa ember utawa baskom. Owah-owahan saka segi ubarampe saka jaman biyen ubarampe nyekar kudu nggawa mori putih, tatal, menyan madu, minyak klentik, minyak wangi, kembang wangi, rokok siyong (rokok klobot). Jaman saiki para peziarah namung nggawa kembang wangi lan rokok biasa amarga kangelan anggone golek rokok klobot.

Pamrayoga

Panliten kang judhule “Tradhisi Manganan ing Desa Janjang, Jiken, Blora (Wujud, Makna, Fungsi, lan Owah Gingsir Budaya)” iki nduweni pangajab kanggo nguri-uri kabudayan Jawa. Mula saka kuwi, kudu ana panliten kang saemper kanggo jaga kahanan kabudayan Jawa tansah gesang lan ngrembaka ing satengahing bebrayan. Bab kasebut ana gegayutan karo kahanan kabudayan Jawa kang wiwit kalindhahi kabudayan manca. Tradhisi manganan kasebut kudu tansah dilaksanakake supaya ora ilang lan tansah ngrembaka ing satengahe jaman, amarga tradhisi kasebut minangka warisan turun-temurun.

KAPUSTAKAN

- Arikunto, Suharsimi. 2006. *Prosedur Penelitian*. Jakarta: Rineka Cipta
- _____. 2011. *Prosedur Penelitian Suatu Pendekatan Praktik*. Jakarta: PT Rineka Cipta
- Bungin, Burhan. 2001. *Metodologi Penelitian Sosial*. Surabaya: Airlangga University Press.
- Danandjaja, James. 1986. *Folklor Indonesia, Ilmu Gosip, Dongeng dan lain-lain*: Jakarta: PT Pustaka Grafitipress

- _____ 1997. *Metode Penelitian Folklor*. Jakarta: PT Pustaka Grafitipress
- Endraswara, Suwardi. 2009. *Metode Penelitian Folklor*. Yogyakarta: Meidia Pressindo
- Herusatoto, Budiono. 1984. *Simbolisme Dalam Budaya Jawa*. Yogyakarta: Hanindita Graha Widia
- Ihromi. 1993. *Pokok-pokok Antropologi Budaya*. Jakarta: Gramedia
- Kaplan dan Manner. 2000. *Teori Budaya*. Yogyakarta: Pustaka Pelajar.
- Koentjaraningrat. 1984. *Manusia Dan Kebudayaan Di Indonesia*. Jakarta: Djambatan
- _____ 1990. *Sejarah Teori Antropologi*. Jakarta: Rineka Cipta
- _____ 1993. *Kebudayaan, Mentalitet, dan Pembangunan*. Jakarta: Gramedia
- _____ 2009. *Pengantar Ilmu Antropologi*. Jakarta: UI Press
- Kuntjara, Esther. 2006. *Penelitian Kebudayaan*. Yogyakarta: Graha Ilmu
- Kuntowijoyo. 1987. *Budaya dan Masyarakat*. Yogyakarta: Tiara Kencana
- Luxemburg. 1992. *Pengantar Ilmu Sastra*. Jakarta: PT Gramedia
- Margono. 2007. *Metodologi Penelitian Pendidikan Komponen MKDK*. Jakarta : PT Rineka Cipta
- Maryaeni. 2005. *Metode Penelitian Kebudayaan*. Jakarta: Bumi Aksara
- Moleong, Lexy J. 2009. *Metode Penelitian Kualitatif*. Bandung: PT Remaja Rosdakarya
- Poerwadarminta. 1988. *Kamus Umum Bahasa Indonesia*. Jakarta: Balai Pustaka
- Pradopo, Rahmat Djoko. 2005. *Beberapa Teori Sastra, Metode, Kritik dan Penerapannya*. Yogyakarta: Pustaka Pelajar
- Ratna, Nyoman Kutha. 2009. *Stilistika Kajian Puitika Bahasa, Sastra, dan Budaya*. Yogyakarta: Pustaka Pelajar
- _____ 2012. *Teori, Metode, dan Penelitian Sastra*. Yogyakarta: Pustaka Pelajar
- Sajogyo, Pujiwati. 1985. *Sosiologi Pembangunan*. IKIP JK. Bersama BKKBN. Jakarta
- Soekanto, Soerjono. 1990. *Sosiologi Suatu Pengantar*. Jakarta: Rajawali Pers
- Sudarsono. 1986. *Kesenian, Bahasa dan Folklor Jawa*. Bandung: Citra Umbara
- Sudikan, Setya Yuwana. 2001. *Metode Penelitian Kebudayaan*. Surabaya: UNESA Unipres-Citra Wacana
- Sugiyono. 2012. *Metode Penelitian Kuantitatif Kualitatif dan R&D*. Bandung: CV. Alfabeta
- Sukarman. 2006. *Pengantar Kebudayaan Jawa (Antropologi Budaya)*. Surabaya: UNESA
- Suparlan. 1986. *Kebudayaan dan Pembangunan*. Jakarta: Gramedia
- Surakhmad, Winarno. 1999. *Pengantar Penelitian Ilmiah*. Bandung: Tarsito
- Sutopo, HB. 2006. *Metode Penelitian Kualitatif*. Surakarta: UNS Press
- Suwarni dan Widayati, Sri Wahyu. 2005. *Dasar-Dasar Upacara Adat*. Surabaya: FBS Unesa
- Teeuw, A. 1984. *Sastra Dan Ilmu Sastra, Pengantar Teori Sastra*. Jakarta: Pustaka Jaya
- Tim ISBD UNESA. 2008. *Ilmu Sosial Budaya Dasar*. Surabaya: Unesa Univesity Press